

„KÉRDIK, HOGY HOL DOLGOZTUNK, ÉN MEG
NAK A FALUNAK A NEVÉT, AHOVA ÉPPEN E
PÁT, KRUMPLIT SZEDNI. ERRE AZT MONDJA,
OTT ELVESZETT. HA NEM TI LOPTÁTOK EL,
TEK. (...) AZT MONDTÁK, ELVISZNEK BENNÜN
CENKI ŐRSRE, OTT, HA TISZTÁZUNK MINDENT
TÜNK. (...) ESTE TÍZKOR MÁR SOPRONBAN,
VOLTUNK. MEGÁLLT BÜKÖN, FÖLVETTÉK A B
CSEPREGIEKET, ÉS MENTÜNK TOVÁBB, KO

HÓDOSI MAGDOLNA¹

G MONDOM AN-
ELJÁRTUNK RÉ-
A, HOGY VALAMI
-, VISSZAJÖHET-
ÜNKET A NAGY-
NT, VISSZAJÖHE-
J, VAGONOKBAN
BÜKI ROMÁKAT,
KOMÁROMBA.”

2 • FEJEZET ELLENSÉGGÉ TÉVE

AKKOR MOST
MI IS VAGYOK,
ÉS MIT TEHETEK?

A cigányokkal kapcsolatos rendeletek kezdettől homályos fogalmakat használtak. Így a helyi hatóságok gyakorlatilag szabad kezet kaptak abban, hogy a lehetséges üldözöttek közül kiket kényszerítsenek, hurcoljanak el, vagy éppen kiket mentsenek meg. Bár a korlátozások eleinte rendre csak a romák egy csoportjáról szóltak, a gyakorlatban azokra érthették, akikre akarták. Így válhattak egyazon tábor áldozatává vándorló cigányok éppúgy, mint a generációk óta Újpesten élő szegkovács cigány család fiai.

Nagyon kiszolgáltatottá teszi az embert, ha egy rá vonatkozó szabályt a hatalom tetszése szerint értelmezhet. Így gyakorlatilag lehetetlen megfelelni a rendelkezéseknek.

Lássunk néhány fontosabb meghatározást a cigányokkal kapcsolatos rendelkezésekből.

Egy 12 éves roma kisfiú adatlapja

[illegible]

ILONA

1939-ben Nagysároson, ahol Ilona él, „egy nap a telepen megjelent egy dobos, úgy püfölte a dobját, mint aki megvadult, és amikor mind előjöttünk a kunyhókból, közhírré tette, hogy a cigányokat törvényen kívül helyezték. Ez azt jelenti, hogy tilos belépniük kocsmákba, és más nyilvános helyekre, a faluba sem mehetnek be, napi két órát kivéve – mégpedig tízenkettő és tizennégy óra között – és nem használhatják a tömegközlekedési eszközöket. Eperjes városába teljességgel tilos a cigányoknak belépniük. Ezt a rendelkezést azért adták ki, mert a cigányok aszociális elemek: fertőző betegségeket és tetveket terjesztenek. Aki ezt a rendelkezést nem tartja be, kényszermunka-táborba küldik.”²

„Elhatároztam, hogy elmegyek én az ispánhoz [a vármegye első emberéhez] Eperjesre, és megkérdem tőle, miért üldöznek minket, romákat (...). Miért teszik velünk, romákkal mindazt, amit tesznek? Miért nyírnak meg bennünket? Miért nem engednek be a városba? Miért nem hagyhatjuk el a telepet? Tátott szájjal bámult rám. (...) Megkérdezte tőlem, ki vagyok. Mondtam, hogy a sárosi roma előljáró lánya, és hogy elvégeztem a polgári iskolát. Máskülönben pedig Kapiba mentem férjhez, rendes, jómódú romához. Megkérdezte, hogy hogyhogya nem féltem eljönni Eperjesre? (...) Elmeséltem neki, miként készítettek rólam rádióműsort, mert verseket írok, de hogy a folyóiratban már nem nyomtatták ki a rólam szóló cikket, mert időközben a cigányokat törvényen kívül helyezték. Tehát ha egy cigány mégoly rendes ember is lenne, ha minden erejét megfeszítve igyekezne tisztességesen élni, óhatatlanul mindig is cigány marad, mert a „fehérek” be nem fogadják maguk közé. Erre helytel kínált és áttért a magázódásra. Elmondta, hogy mindez Pozsonyból jött, felsőbb utasítás, hogy ő maga a cigányok üldözését ki nem gondolta, ahhoz ő túlságosan kicsi úr, és hogy nem tud ezzel mit kezdeni.

– És én akkor mit tegyek? – kérdeztem, és sírhatnékomból támadt.

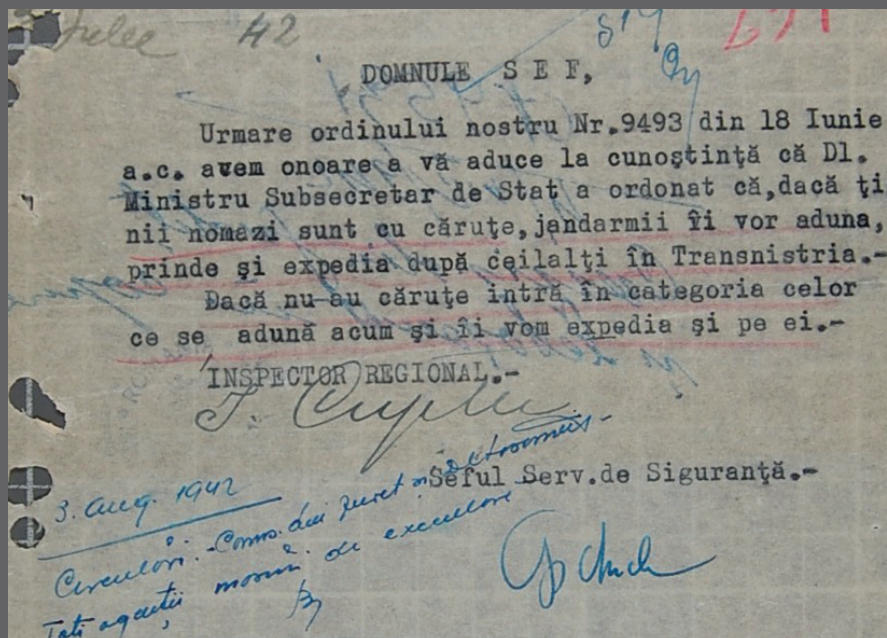
– Menjen haza, és vigyázzon, nehogy elkapják. A múltkor szerencséje volt, hogy nem nyírták le a haját, ma már nem biztos, hogy ugyanilyen szerencsével jár. (...) Másnap a csendőrök lefogták a férjemet, bevitték az őrre, és megverték, amiért panaszt tettem Lieskovsknál. Én Milánékkal a karomban jártam, úgyhogya hozzám mégsem mertek nyúlni. De büntetésként megverték Jozefet. Meg elrettentésül a többieknek: hogy elmenjen a kedvük a panaszkodástól.”

A „KÓBOR”- VONAL

Az első rendeletek általában a vándorlást tiltják meg. Magyarországon 1916-ban hoznak a „kóborló” cigányok nyilvántartásba vételét, a „renitensek” állami munkatáborba küldését lehetővé tevő rendeletet.³ 1928-tól egy másik „cigányrazziák” tartását írja elő⁴ a „vándorcigányok” kapcsán (akiket már akkor is nehéz találni: az 1893-as első országos összeírásokról a történelmi Magyarországon élő cigányok mindössze 3,3 százalékát sorolták ide).⁵ A 16 éven át minden magyar járás területén elvileg kétszer megismételt razziák során összesen 1 (egy) főt tartóztattak le, és ítélték el.⁶

Endre László, aki később országosan a deportálások egyik szervezője lett, Pest vármegye alispánjaként 1939 és 1944 között különösen szigorúan kérte számon a „cigányrazziákat”. A vármegyében 125 jelentés született ezekről. Közülük mindössze kettő számol be arról, hogy romáknál lovat és kocsit találtak. Egyetlen jelentés sem említ sátrakat, lakókocsikat, ideiglenes táborhelyeket – bármi olyat, ami arra utalt volna, hogy tényleg léteztek azok az úgynevezett vándorcigányok. A fennmaradt 125 jelentésből 104-ben az áll: területükön egyetlenegy „kóbor cigányt” sem találtak.⁷

Azután azonban, hogy e rendeletek kiegészültek olyan megfogalmazásokkal, mint pl. a „henye életmódot folytató”, tulajdonképpen bárki célkeresztbe kerülhetett.

BIZALMAS a Rendőrfőnök Úr részére

A június 18-i 9493-as számú parancs nyomán tájékoztatom,
hogy az Államtitkár Úr rendelkezése szerint, ha a
nomád cigányoknak vannak szekereik, akkor a csendőrök
elfogják, összegyűjtik és elküldik őket a többiek után
Transznisztriaába.

Ha nincsenek szekereik, akkor abba a kategóriába esnek,
akiket most összegyűjtenek és később indítanak útnak.

TARTOMÁNYI FELÜGYELŐ
ALÁÍRÁS

A BIZTONSÁGI HIVATAL FŐNÖKE
ALÁÍRÁS

Romániában 1941-től először a letelepült romákat kezdik áttelepíteni Transznyisztriába, mert tőlük féltették leginkább a román nép „faji tisztaságát”. Egy idő múlva azonban már a vándorló (nomád) cigányok jelentették a „fő veszélyt”. A hetekig tartó, szekereken vagy – a letelepültek esetén – tehervagonokban megtett utat és a kemény telet a mintegy negyvenezer kitelepített roma negyede sem élte túl.⁸

ANA

1942-ben Romániában Anát és testvéreit egy olyan parancs alapján viszik el, miszerint „a züllött embereket” össze kell gyűjteni. Nem mindenütt zajlik úgy a deportálás, mint náluk. *„Voltam Alexandriában, ahol nem történt ilyesmi, a polgármesteren is, a rendőrfőnökön is múltott. Alexandriáról nem vitték el a cigányokat, akiknek volt házuk, munkájuk...”*

Ana fekete ruhában,
1942

UGYANAZ A CSALÁD, TÖBB INDOK – AZ „ASZOCIÁLIS” VONAL

Németországban a származás mellett használják az úgynevezett „aszociális” (a társadalomra káros, beilleszkedni képtelen) kategóriát is. Az 1937 decemberében kiadott, „A bűnözés megelőzéséről” szóló rendelkezéshez írt körlevél a „csavargókat” így azonosítja a cigányokkal: „azokat kell aszociális elemeknek tekinteni, akik – ha önmagában nem is bűnözői magatartással, – de a társadalommal szembeni viselkedésükkel megmutatják, hogy nem akarnak a társadalomhoz alkalmazkodni. Példák az aszociális elemekre: a/ Azok akik, ha kisebb mértékben is, de a törvényt ismételten megszegve kimutatták, hogy nem kívánnak alkalmazkodni a nemzetiszocialista állam természetes fegyelméhez, mint pl. a koldusok, csavargók (cigányok), a szajhák, az alkoholisták, a fertőző betegségeket hordozók – különös tekintettel a szexuális úton terjedő betegségekre –, akik kivonják magukat a közegészségügyi szervek intézkedései alól”.⁹ A ravensbrücki női koncentrációs tábort legalább 5000, az „aszociálisok” fekete háromszögét viselő roma és szinti nő járta meg.

Magyarországon 1944 júliusában több gyűjtőtábor állítanak fel a „henye életmódot folytató, kóbor, megbízhatatlan” cigányoknak. De mit jelent a „henye” egy mezőgazdasági napszámos esetében télen, amikor nincs munka a földeken? És kik tekinthetők „megbízhatatlan”-nak?

A cigányok „beilleszkedésre képtelenként” való megbélyegzése később megnehezítette a roma holokauszt elismerését is. A felelősök megbüntetésén dolgozó egyik legismertebb holokauszt-túlélő, Simon Wiesenthal így ír erről: „az államigazgatás és a rendőrség, különösen az NSZK-ban, változatlanul megannyi tyúktolvajt látott bennük, és úgyszólván természetesnek tartotta, hogy Hitler annak idején rács mögé dugta őket”.¹⁰

Otto rendőrségi
nyilvántartó lapja

Der Polizei-Präsident
Die staatliche Polizeiverwaltung
Gendarmerie-Dienststelle

Heute ist die nachstehende Person in
angehalten worden. Es wurden von ihr
Fingerabdrücke genommen und Lichtbilder angefertigt.
Über ihre Personalien hat sie folgende nicht nachgeprüfte Angaben gemacht:

Name: Schmidt Besondere Kennzeichen:
Vorname:
Geburtsort: 13. 2. 1918
Geburtsort: Lustenau
Staatsangehörigkeit: österr. Staatsangehöriger
Beruf: Arbeiter
Personenstand (led., verheirat., verwit., geschied.):
Zeit und Ort der Eheschließung:
Ehefrau (Ehemann):
Zahl der Kinder:
Namen des Vaters: Leopold
Namen der Mutter: Maria
Ausgewiesen durch: 13. 2. 1918
Ausgewiesen durch: 13. 2. 1918
Ausgewiesen durch: 13. 2. 1918
Ausgewiesen durch: 13. 2. 1918

(Dienststempel) I. A.

UNKU / OTTO

Unku a harmincas években családjával Dessau-Rosslauban, majd Magdeburg környékén él egy, a hatóságok által kialakított táborban. Unku férjét, Otto Schmidt-et és a tábor összes férfi tagját 1938. június 13-án tartóztatják le, „bűnöző életvitelük” miatt. A deportálásáról fennmaradt jelentés szerint jöllehet Otto nem bűnöző, és részt vett a helyi kaszárnya építésében, a munkakönyvét nem tudta felmutatni, valószínűleg elvesztette. Másnap két testvérével és apjával együtt a buchenwaldi koncentrációs táborba hurcolják. Unkuék a férfiak elvitele után még maradhatnak. A származástani vizsgálaton Unkut 1941. július 14-én ún. „cigánykeverékként” sorolják be, akiket a nácik a legveszélyesebb roma csoportnak tartanak. Az 53 veszélyes „cigánykeverék” közül egy hónapos a legfiatalabb.

Unku azonosítási fotója
és adatlapja

A „SZÁRMAZÁSI” VONAL

A német döntéshozók a faji törvények előkészítésekor még bizonytalanok abban, hogy cigányokat hova sorolják. A náci meghatározásban eleinte a cigányok, indiai eredetük miatt elvileg szintén a „felsőbbrendű faj”-hoz tarthattak. Végül találnak egy meghatározást, amely ötvözi a származás és a „viselkedés” szempontjait. A németországi Fajhigiéniai és Népeségbiológiai Kutatóközpont vezetője, Robert Ritter egyik műve ¹¹ alapgondolatát igazolandó 1938 és 1942 között 30 000 romát vesz nyilvántartásba. A „fajilag kiértékelt” emberek közül 172-öt minősítenek „tisza fajú” cigánynak, a túlnyomó többséget „cigánykeverékeknek”. Őket tekintik a társadalomra legveszélyesebbnek. Már akkor is „cigánykeverék” valaki, ha tizenhat ükszüője közül kettő cigány.

**Ritter vért vesz egy szinti asszonytól, 1936.
A képet az intézet készítette egy beszámolójához.**

HOMÁLYOS MEGHATÁROZÁSOK – KISZÁMÍTHATATLAN GYAKORLAT

Magyarországon, noha a romákra általánosan vonatkozó rendelkezések csak viszonylag későn születnek, jó pár helyen nincs jelentősége annak, hogy a rendelkezések elvileg a „kóbor” vagy „henye életmódot folytató és megbízhatatlan” cigányokra vonatkoztak. Éppúgy deportálnak napszámban dolgozó fiatal lányokat (úgy, hogy közben a testvérük katona), mint a pankaszi prímás fiát – muzsikálás közben, a vendégsereg megrökönyödésére. Másokat kitalált történetek alapján deportáltak.¹² A homályos megfogalmazások miatt emberek tömegei éltek bizonytalanságban, nem tudva, hogy célpontok-e.

Ezt a bizonytalanságot az is jól mutatja, hogy milyen változatos indokkal magyarázták ezt maguk az elhurcoltak. Oroszi Rudolf szerint például „*volt itt egy olyan cigány király, akinél dolgoztak az emberek. Hát nem volt király, dolgozott a németeknek, Németországba exportált kosarat. A csendőrök odajártak a lányáho’, egy Rigó nevű csendőr, az udvarolt a lányának. Az írta össze a csendőröknek, na ez nem biztos, de sejtjük, hogy az irkálta össze, kiket vigyenek el, ki nem dolgozik neki. Aki neki dolgozott, azt nem vittek egyet se.*”¹³

A rendeletek szándékos homályosságáról és a végrehajtás bizonytalanságáról tanúskodik egy későbbi SS-katona vallomása:¹⁴ „*Ki kellett volna hagyni [az Auschwitzba deportálásból] azokat a cigányokat és cigánykeverékeket, akiknek állandó lakóhelyük volt, szociálisan beilleszkedtek,*

és állandó munkaviszonyban álltak. Ez a kikötés [azonban] csak papíron létezett, és sehol nem vették figyelembe. Mivel éppen ezeket a cigányokat lehetett a legkönnyebben kézre keríteni, ők adták a táborlakók legnagyobb százalékát. (...) [Mindenki] tudta, hogy a ... [Führernek] az a kívánsága, hogy a cigányok, amennyire csak el lehet őket érni, eltűnjenek a föld színéről.

Mindenki tudta, hogy a kivételeket tartalmazó záradékok csak papírdekorációt jelentenek a kiírtási rendeleten, és enyhe elbírálás révén nagyon könnyen kegyvesztetté válhat az ember.”

A háború alatt átmenetileg német kézre került szovjet területeken már ürügy sem nagyon „kellett” a gyilkoláshoz. Egy dokumentum szerint a megszállók a Szovjetunióban egyszer egy egész cigány családot végeztek ki partizánként – a legfiatalabb „partizán” két hónapos volt.¹⁵

Egy ilyen helyzetben a védekezés is többféle lehet. Vannak, akik — ahogy majd azt a holland kocsilakók esetében látjuk — azzal ússzák meg, hogy bár vándorolnak, ők nem cigányok.

Oroszi Rudolf pedig azzal, hogy csak félig az. „*Én jelentettem, hogy — magyarul megmondom — nem vagyok cigány. Apám nem volt megesküdvé anyámmal, az anyám meg magyar asszony volt. Telefonáltam a rokonoknak, hogy hozzanak származási igazolványt paptól, tanácstól. Hát hozták is a származási igazolványt nekünk, akik köpködtük, hogy nem vagyunk cigányok, a bátyám meg a sógorom hozták. Oszť egyik*

*reggel olvasták föl, hogy Kecskés Pál, Oroszi Lajos, az öcsém, és Oroszi Rudolf származása magyar, szabadulnak. Engöm utoljára. Azt hit-töm elfelejt.(...) Ha apám nevén vagyunk, akkor mink is ott maradunk.”*¹⁶

Mások, mint Katharina Rheinhardt, a jogba próbálnak kapaszkodni.

JÓZSEF

Az Újpestre az egyik legkorábban betelepült szegkovács család fia, József 1944. november 8.-án indul haza édesanyjával Érsekújvárról. Rokonlátogatóban voltak: évente legalább egyszer felkeresik egymást az Érsekújváron maradt családtagokkal. A Nyugati pályaudvaron a vonatról leszállva azonban mint „cigány származású egyént” letartóztatja, és elhurcolja a rendőrség.

ZSUZSI

Zsuzsi esetében még indoklás sincs. Őt 1944 végén, pár nappal a 14-ik születésnapja előtt hurcolják el. Néhány órával azelőtt ér haza édesapjával egy hosszú idénymunkából. *„Azt mondták, hogy nem kell megijedni, csak öltözzünk fel, mert Sárvárra visznek bennünket a cukorgyárba dolgozni. Hát, én nem féltem a munkától, mert gyerekkorom óta dolgoztam, nem ijedtem meg.”*

József a negyvenes évek elején

NYILVÁNTARTÓ LAP România

POLIȚIA ORAȘULUI BACĂU

Categoria.....

Foaie Personală

a numitului

Vasile Vasile

Dosar Nr.

124

STAREA CIVILA

Numele de familie Vasile
 Prenumele Vasile
 Porecla Feraru -
 Profesiunea fara -
 Instrucția m. ste carte
 Născut în anul 1923 - Jan. 28
 Jud. Tutova Comuna Mircești
 Fiul lui natural -
 și al m. ste născută -
 Profesiunea părinților -
 Domiciliul părinților -
 Căsătorit la - în
 Cu - născută
 Din com. - jud.
 De profesiune -

SEMNALMENTE

Etatea 18 ani
 Statura mijlocie -
 Părul negru
 Sprincenele negru
 Fața lunguțată
 Culoarea bruna
 Ochii negri
 Fruntea mica
 Nasul drept
 Gura palivita
 Bărbia asutată
 Semne particulare alinață pe
 obrazul stâng -

SITUAȚIA MILITARA

Stg. 1945 -
 La cercul de recrutare Bacău -
 Incorporat în anul reîncorporat
 Luna - ziua
 La regimentul -
 De unde a fost trecut în complectare cu
 gradul de
 Posedă livretul Nr. -
 Eliberat de -
 In ziua de luna anul

DOMICILII ANTERIOARE

Ip. Neamț. St. Terharu 62 -
 P. Neamț. Obșorul de Vite 11 -

DOMICILII ACTUALE

Bacău Apșorul Curie 3 -

Legături de prietenie

-

LEGATURI DE RUDENIE

Feraru Ilieștar și Catolaram
 Apșorul Curie 3 -

EXTRAS

din dosarul motivelor de suspiciune

Observațiuni

BACĂU VĂROS RENDŐRSÉGE

CSALÁDI ÁLLAPOT:

SZEMÉLYLEÍRÁS:

nevezett: Vasile Vasile

Életkor: 18 éves

Családnév: Vasile

Termet: közepes termetű

Utónév: Vasile

Haj: fekete

Becenév: Feraru

Szemöldök: fekete

Foglalkozása: nincs

Arc: hosszúkás

Végzettség: írástudatlan

Bőrszín: barna

Születési időpont: 1923. január 28.

Szem: fekete

Megye: Tutova,

Település: Mircești

Homlok: vékony

Apja: vérszerinti

Orr: egyenes

Anyja: nem tudja,

született: -

Nyelv: megfelelő

Szülők foglalkozása: -

Áll: hegyes

Szülők lakóhelye: -

Ismertetőjel: anyajegy a bal ar-
con

Házastársa: nőtlen

Házastársa neve: -

Házastársa lakóhelye: -

Házastársa foglalkozása: -

MEGHATÁROZÁSOK ÉS INDOKOK

kinézete, szokásai és tradíciója alapján
cigány vagy cigányfélvér, akik cigányok
módjára vándorolnak.
(Német hatóságok Hollandiában)

árja vértől fajilag
különböző kisebbség
(Németország)

„két hónapos partizán”
(keleti front)

„közártalmú cigány
személyek”
(Lengyelország)

„kóbor cigány”, „vándorcigány”
„aszociális”, „társadalomba
beilleszkedni képtelen”
(Németország)

„csavargók (cigányok)”
(Németország)

„a kóbor cigányok és a letelepedett,
de foglalkozás nélküli cigányok”
(Magyarország)

„henye életmódot folytató,
kóbor, megbízhatatlan”
(Magyarország)

„cigányok és más
ellenséges elemek”
(Horvátország)

a cigányok, akik „lopkodtak, és a
katonákat magyar nőkhez vezették”
(Kötegyán-Doboz)

„cigánykeverék”
muzulmán romák – ortodox romák
(Horvátország)

„züllött emberek”
(Rosiorii de Vede,
Románia)

A zavaros meghatározásokat jól mutatja egy, a németek által megszállt Hollandiában végrehajtott intézkedés. 1944. május 14-én, egy vasárnap délután több hollandiai rendőrfőkapitányság sürgős és titkos üzenetet kapott. A német utasítás így szólt: „1944. május 16-án kedden 7:00 órára – a Németalföldön lévő cigány jellegű személyek letartóztatása céljából minden cigánycsaládot, a gyerekeket is beleértve, azonnali hatállyal küldjenek a holland rendőrség segítségével a westerborki táborba. Ez minden olyan személyre vonatkozik, akit kinézete, szokásai és tradíciója alapján cigánynak vagy cigányfélvérnek tartanak, ahogy azon személyekre is, akik cigányok módjára vándorolnak”. A holland hatóságok összesen 578 férfit, nőt és gyereket küldtek Westerborkba. A németek a transzportot átnézve „azonnal észrevették, hogy a holland rendőrség túl tágan értelmezte a »cigányjellegűséget«. Azok mellett, akiket az állam már 1868–1940 között »cigánynak tekintett«, 279 holland „kocsilakót”, vagy ahogyan a német hatóságok nevezték, „aszociális elemet” is letartóztattak. Őket néhány nap után szabadon engedték, feltehetőleg azért, mert felháborodottan közölték, hogy ők nem cigányok. Így 299 „valódi” cigány maradt fogságban, döntő többségüket Auschwitzba deportálták.¹⁷

A vörös hadsereg által elszállított egyén személyi adatai.
(A Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság 1935. évi március 18-án kelt 26. számú rendeletére.)

Sorszám: 339.

2. Vezeték és keresztnév: Mizsei József anyja: Mizsei Rozália

3. Születési év és hely: 1916. Kiskunfélegyháza

4. Lakhely: Putri 48. sz.

5. Nemzetiség: magyar

6. Állampolgárság: magyar

7. Foglalkozás és munkahely: cigányzenész

8. Társadalmi helyzet (ipari vagy gazdasági munkás, értelmiségi vagy fizikai alkalmazott, tisztviselő, önálló gazda, vagy iparos, orvos, ügyvéd, lelkész, vállalkozó, kereskedő, stb.):

9. Családi állapota: (nő, nőlen, gyermekek száma) nő, 4 gyermeke

10. Vagyoni helyzete: (milyen vagyona van?) néhány ingatlan

11. Melyik párthoz tartozik? nem

12. Volt-e partizán alakulat tagja? Hányszor, mikor vett részt ilyen harcokban: nem

13. Mikor és milyen parancsnokság hívta be katonai szolgálatra: 1943. máj. 12. a 2. Lányi Divízió
1. honv. gyal. ezred Kiskunfélegyházán

14. Milyen katonai alakulatban szolgált, mi volt a rangja és a beosztása: gyal. ezred, honvéd

15. Szolgált-e a Szálasi hadseregben, ha igen, mi volt a rangja és beosztása: nem tudni

16. Mikor és honnan vitték el a vörös hadsereg katonái? (harciérről-e vagy német stb. gyűjtő táborból?) honvédtáborból, hogy miért nem tudni

17. A közelében milyen mértékben vett részt? nem

18. Honnan és mikor vitték el: nem tudni

Megjegyzések: 1946. októberben német hadifogvatokból szabadon engedték

Elitbizottság megfigyelője.
Kfta, 1945. dec. 22.
Kiskunfélegyháza, 1945. dec. 22.

Cím: Kiszlewa
Posta-járás: 198/i.

191381

A meghatározások homályossága a háború végén, sőt, később is jellemzi a cigányokkal kapcsolatos intézkedéseket. Így lehet például később a Vörös Hadsereg nyilvántartásában Mizsei József, a Kiskunfélegyházi 48.sz. putriban élő férfi nemzetiségét tekintve magyar, foglalkozását tekintve pedig cigányzenész.¹⁸ Az 1955-ben az Országos Rendőrfőkapitányság által számon tartott, erősen túlzó becslés a 20-25 ezer fő 'kóborcigány'-ról beszél. Olyan új, teljesen zavaros kifejezésekkel operál, mint a „kóbor telep” vagy a „telep jellegű kóbor település”.¹⁹

Katharina Rheinhardt ²⁰ 1911-ben született Párizs környékén, édesapja németországi vándorcigány, édesanyja szinti. Tizennégy éves, mikor apja meghal, és Frankfurtban telepednek le. Huszonhét, amikor megismerkedik későbbi férjével, Anton Kohllal. 1940 februárjában, nem sokkal azután, hogy Antont besorozzák, megszületik kisfiuk, Hans. Egyre erősebbek a cigányokkal szembeni korlátozások. Katharina úgy érzi: a házasság jelenthet védelmet saját maga és a gyermek számára. 1935-től azonban Németországban kötelező a „házasságképességi” engedély és az orvosi vizsgálat. Katharina a vizsgálaton anyósa tanácsára – hogy az igazolást biztosan megkapja – azt mondja: várandós második gyermekükkel. A pár perc alatt összeállított családfából kiderül, hogy „a kérelmező anyjának apja” cigány volt. Az intelligenciavizsgálaton iskolázatlansága ellenére jól szerepel, ennek ellenére „közepesen gyengeelméjű”-nek nyilvánítják. Mivel a faji törvények nem rendelkeztek arról a helyzetről, amikor valaki már állapotos, ezért ahhoz, hogy a gyermeket elvetethessék, azt kellett bizonyítani, hogy Katharina „fogyatékos”. De a fogyatékosokkal kapcsolatos rendelkezések meg a faji kategóriákat nem használták. A bizottság szerint Katharina születési rendellenessége a cigány származás volt – holott ez a törvény szerint nem számított betegségnek.

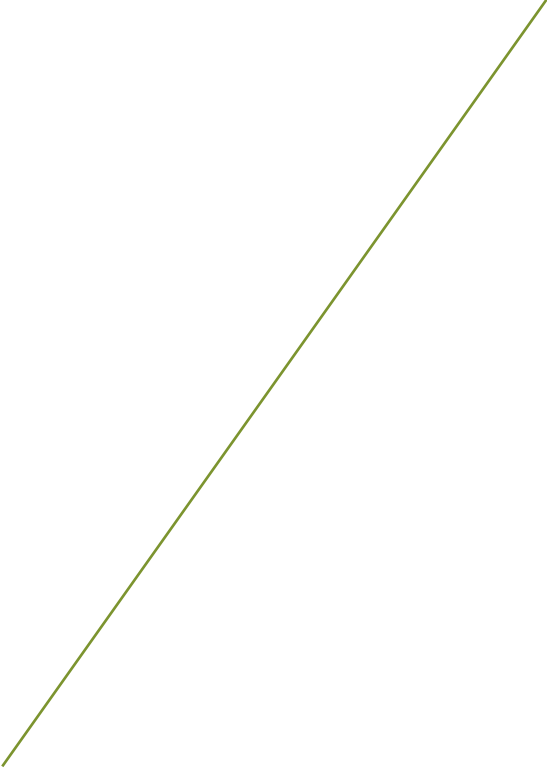
Az Öröklődés-egészségügyi Bíróság így – ahelyett, hogy elrendelte volna a művi vetélést – azt állapította meg: Katharina ugyan nem használ az iskolában tanulható fogalmakat, de a gyakorlati élet problémáit jól érti. A korábbi orvosszakértő, Von Verschuer véleményét ejtették. Az orvos fellebbezett, de a megismételt vizsgálat is kizárta a fogyatékossgát. Von Verschuer azonban elérte az ügy újratárgyalását. Azzal érvelt, hogy nem vették figyelembe Katharina „legalább felerészben cigány származását”. Ritter kutatásaira támaszkodva immár azt állította: Katharina ravasz módon képes megtéveszteni a vizsgálókat. Ritter erre az eshetőségre egy külön kategóriát is bevezetett: az „álcázott gyengeelméjűség”-et. Egy újabb fellebbezéshez Ritter intézete egy hét alatt kiállította a szakvéleményt, hogy Katharina „degenerált” fajú nemzetséghez tartozik. Erre a bíróság részletes beszámolót kért a rendőrségtől a Rheinhardt családdal kapcsolatban – ám a válasz nem igazolta az intézetet: nem volt ugyanis bűnlajstromuk. A rendőrség a szomszédok bizonytalan vallomásai, és annak alapján, hogy kihallgatás közben kétszer is összeesett, kételyeket fogalmazott meg Katharina egészsége kapcsán. A bíróság újabb szakértői vizsgálatot rendelt el, ami újra kizárta a gyengeelméjűséget. Ráadásul leírta azt is: „egy esetleges sterilizáció tárgyalása során nem hozható fel az a körülmény, hogy Rheinhardt cigány.” 1942. május 22-én, tizenöt hónappal azután, hogy először fölvetődött Katharina Rheinhardt kényszersterilizálása, a bíró azzal zárta le az ügyet, hogy Katharina újabb utódokat is szülhet.

1942. március 13-án az auschwitz-birkenai cigánytábor férfi névjegyzékében a 2402-es számot kapó kis rab: Hans Rheinhardt. A tábor női nyilvántartásába 2695-ös számmal pedig Katharina Rheinhardt kerül. Az egy nappal korábbi transzporttal Katharina két testvére is megérkezik a cigánytáborba, később mindketten itt halnak meg, csakúgy, mint édesanyjuk. Katharina és Hans sorsáról nincs további adat.”

„ÉN A GETTÓBAN VAGYOK
LENYÍRTÁK AZ ÉN HAJAMA
JAJ ISTENEM MIT CSINÁLJA
SZALADJAK-E VAGY MEGÁLLJ
HA SZALADOK, AGYONLŐNE
HA MEGÁLLOK, AGYONVERNE

RÉSZLET A KOMÁROMI GETTÓSZOBA KEZDETŰ CIGÁNY DALBÓI

OK
AT
AK
LJAK?
NEK
NEK.”
BÓL¹

3 • FEJEZET KISZORÍTVA